

anBlok

AKCIÓ/KUTATÁS

5. szám (2011)

anB|lokk

Közéleti Tudományos Magazin

5. szám (2011) – AKCIÓ/KUTATÁS

Felelős szerkesztő: Berkovits Balázs

Szerkesztők: Horváth Kata, Neumann Eszter, Oblath Márton

A lapszám képeit gondozta: Csozó Gabriella, Deme János, Kóti Kata

anBlok szerkesztőség:

1074 Budapest, Csengery u. 1.

Telefon: 70-500-4216

Email: kontakt@anblokk.hu

www.anblokk.hu

Kiadja az AnBlok Kultúra- és Társadalomtudományi Egyesület és a L'Harmattan Kiadó
Felelős kiadó: Kovai Melinda, az AnBlok Egyesület elnöke és Gyenes Ádám, a Kiadó vezetője

A lapszám megjelenését Budapest Főváros Önkormányzata támogatta.

Terjeszti a L'Harmattan Kiadó

L'Harmattan Könyvesbolt: 1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.

Tel.: 267-59-79

harmattan@harmattan.hu

www.harmattan.hu

Minden jog fenntartva.

© Szerzők, 2011

Hungarian Translation © Fáber Ágoston, Kerényi Szabina, 2011

Tördelés: Kállai Zsanett

Nyomta: DEMAX Művek

Felelős vezetők: Miklóssy János és Tábori Szabolcs

Együtt kutatunk

Kutatás és aktivizmus Magyarországon hajléktalan emberekkel

Mary Douglas 1966-ban megjelent, *Purity and Danger* (Tisztaság és veszély) című könyvét olvasva kezdtem el érdeklődni a tisztaság társadalmi konstrukciója iránt. Elsősorban a tisztaság és a szegénység összefüggései foglalkoztattak. 2001–2002-ben a hartfordi Trinity College cserediákjaként, a helyi újságokat olvasva, felmerült bennem a kérdés: a különböző civil szervezetek vajon miért pont a város szegények lakta negyedeiben szerveznek rendszeresen szemétszedési és takarítási akciókat? Mi az a „mágikus hatás”, amit ezektől a tisztasági akcióktól várnak? Hazatérésemet követően Török Ágnes kutatótársammal közös szakdolgozatunk témáját keresve nemcsak abban egyeztünk meg, hogy a városi tisztaság kérdését boncolgatjuk tovább, hanem abban is, hogy olyan témát választunk, amelynek vizsgálata tudományos szempontból is érdekes, és szélesebb társadalmi hasznosítása is lehetséges. Arra gondoltunk, hogy felvesszük a kapcsolatot civil szervezetekkel, és rendelkezésükre bocsátjuk a kutatásunkból születő tanulmányt. Kutatásunk témáját végül egy rövid újságcikk alapján választottuk ki, amely a Fővárosi Önkormányzat által beindított aluljáró-takarítási programról számolt be. A program az aluljárók fizikai értelemben vett megtisztítása mellett a hajléktalan emberek, a graffitik és az illegális árusok eltávolítása révén kívánta „megtisztítani” az aluljárókat.

A mintegy három évig tartó kutatásunkban végül a tisztaságkonceptiók és a hajléktalan emberek térbeli és társadalmi kirekesztésének összefüggéseit vizsgáltuk. Ez idő alatt azonban egyre feszültebbé és dühösebbé váltam. E feszültség oka nemcsak az volt, hogy embertelennek tartottam azt a hivatkozási alapot, amelyet a városvezetés illetve több cég és magánszemély is használt, vagyis, hogy „minél kevesebb embernek kelljen szembesülnie a szélsőséges szegénység látványával.” Hanem elsősorban az, hogy e törekvésükben – ahogy az kutatásunkból is kiderült – legtöbbször a városlakókra, pontosabban a várost „tisztességesen”, „rendeltetészerűen”, „normálisan” használókra hivatkoznak, ezzel pedig úgy tesznek, mintha az én nevemben járnának el. A kutatás során tudatosult igazán bennem mind társadalmi pozícióm, mind pedig az, hogy elsősorban nem antropológus, hanem egy tágabb (politikai) közösség tagja vagyok. A társadalmi problémákra érzékeny cselekvő állampolgár, akinek nem kell elfogadnia azt, hogy a hatalmat képviselők az egész politikai közösségre – vagyis egyúttal rám is – hivatkozva nehezségek tovább az utcán élő hajléktalan emberek életét, vagyis azokét, akik társadalmunk egyik legkiszolgáltatottabb csoportját alkotják.

A kutatás végének közeledtével próbáltuk felvenni a kapcsolatot azokkal a civil szervezetekkel, amelyekről úgy gondoltuk, hogy hasznosítani tudnák eredményeinket. Nyilvánvalóvá kezdett válni azonban, hogy az eredmények pusztán továbbítása, „átadása” nem feltétlenül biztosítja azok tényleges és eredményes felhasználását. Egyre kevésbé tűnt elfogadhatónak számomra a „kutatók kutatnak, míg az aktivisták küzdenek” szembeállítás, és egyre biztosabb lettem abban, hogy egy kutatás akkor tud valóban hasznosulni, ha a kutató is aktívan részt vesz a hasznosítás folyamatában. Ebből egyrészt az következett, hogy a nyilvánosság számára is elérhetővé kell tennünk a vizsgálatunkon alapuló kritikai észrevételeinket. Ahogy azt Laura Nader¹ is megállapítja, elengedhetetlen, hogy a széles nyilvánosság előtt is gondolkodjunk és beszéljünk a felmerülő kérdésekről és lehetséges válaszokról, különösen a hatalomban lévők intézkedéseinek lehetséges következményeiről. Esetünkben ez többek között egy hetilapban megjelentetett publicisztikát jelentett, amely kritikusan elemezte a koldulást tiltó rendeleteket.² Másrészt úgy gondoltam, hogy nekem magamnak kell egy olyan csoport tagjává válnom, amely nyitott a kutatás eredményeire, és aktívan fellép az érintett problémák megoldása érdekében. Ezért 2005-ben csatlakoztam *Az Utca Embere* nevű önkéntes csoporthoz, amely Magyarországon akkor az egyetlen radikális, a lakhatáshoz való jog elismertetéséért és törvénybe foglalásáért küzdő szervezet volt. Érdemes megjegyezni, hogy noha én mindvégig fontosnak tartottam antropológusi mivoltomat és számos antropológiai eszközt alkalmaztam az aktivista munka során, mi több, úgy éreztem, hogy alkalmazott antropológiát folytatok, a csoport többi tagja számára ez egyáltalán nem volt ennyire egyértelmű: úgy tekintettek rám, mint bármelyik aktivistára. Visszatekintve úgy tűnik, *Az Utca Embere* tevékenységét a kutatás jelentősen formálta azáltal, hogy számos, a köztéri kirekesztéssel kapcsolatban feltárt jelenség és probléma került a szervezet látókörébe. Összességében tehát *Az Utca Embere*-ben való részvételem tette lehetővé, hogy egy egyetemi szakdolgozatból eredményekkel járó alkalmazott antropológiai gyakorlat váljon.

2007-ben ismét az Egyesült Államokba utaztam, hogy New Yorkban folytassam PhD tanulmányaimat, és ekkor találkoztam a *Picture the Homeless* (Képzeld el a hajléktalanokat!) nevű szervezettel. Ezzel a találkozással megfordult

